

Seminar om kvänsk immateriell kulturarv / Kulturrådet

Vadsø 12. juni 2014

Anitta Viinikka-Kallinen

UiT Norges arktiske universitet

HSL-fakultet

Institutt for kultur og litteratur

Utgångspunktet för seminaret är Unescos "Konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven" från 2003, som Norge har ratificerat bland ca 150 andra länder. Kulturrådet har av Kulturdepartementet fått mandat till att arbeta som verkställande organ för konventionens implementering. Enligt stortingsmeldingen från 2005-2006 ska etniska minoriteter prioriteras i implementeringsarbetet i Norge. [St.meld. nr. 73 \(2005-2006\)](#).

Universitetets arbete inom immateriell kvänkultur

Generellt

Universitetets huvuduppgifter är att forska, undervisa och förmedla kvalitetssäkrad kunskap. Det är på dessa områden personalens kompetens befinner sig också när det gäller att synliggöra kvänkultur och bidra till bättre kännedom om kvänrelaterade teman. Norges arktiske universitet har genom forskning och undervisning producerat och förmedlat kunskap om kvänernas historia, status som minoritet, laestadianismen, materiell kultur, kvänlitteratur och kvänsk språk.

För sök på kvänrelaterad publicerad forskning och populärvetenskapliga utgivelser anbefalles universitetsbibliotekets allmänna sök och sök på bibliografi om kvänforskning på adressen <http://www.ub.uit.no/baser/kvensk/index.php>

På universitetets kompetenskatalog kan man finna personer med expertis om kväner.

http://uit.no/ekspertliste/tema?p_document_id=337373

Om arbetet med kvänsk på Institutt for kultur og litteratur (IKL) och Institutt for språkvitenskap (IS)

IKL och IS tillsammans har ett årsstudium (60 studiepoäng) i kvensk språk og kultur, som börjar vart annat år. 20 stp. av innehållet är kultur

og litteratur. I kultur- og litteraturdelen ska studenterna lära om skönlitterära representationer av och om kväner, kvänska kulturtraditioner, metoder att studera etnisk innehåll i konst och samhällsliv och om kvänernas minoritetshistoria i Norge. Studenterna utför också ett projektarbete som inkluderar ett mindre fältarbete i kvänkultur och en presentation av den valda kulturformen.

Mera information om studier i kvänsk kultur kan finnas på följande emnesbeskrivelser.

http://uit.no/studietilbud/emner/emne?p_document_id=386952&ar=2014&semester=H

http://uit.no/studietilbud/emner/emne?p_document_id=407774

Institutt for språkvitenskap undervisar i kvensk språk, arbeitar for standardisering av språket og digitalisering av språkmateriale. IS arbeitar også tilsammans med Kvensk institutt i Børselv og språkteknologisk avdeling Giellatekno ved UiT med både en internetbasert innføringskurs i kvänskan og med en digital ordbok. Ett mål är att i framtiden utveckla ett korrekturprogram för kvänskan.

Både på kultur og språk oppmuntras våre masterstudenter till att välja ett kvänrelaterat tema for masteravhandlingen.

Arbetets betingelser

Arbetet med kvänsk kultur på universitetet präglas av att ha små personressurser og snäva økonomiske ramar. Universitetet har inga anställda med kvänsk kultur eller språk som enda ansvarsområde. På kultur og språk har personalen ansvar for både finska og kvänska. Fakultetet är bundet till en beräkningsmodell som baserar sig på studentantalet. Modellen gynnar inte kvänstudier eller generellt studier i språk og kulturer med relativt få studenter. För att kunna satsa mera på forskning og undervisning av kvänkultur skulle universitetet behöva klarare forskningspolitiska riktlinjer og möjligheter till en mera långsiktig satsning. Doktorstipender og bidrag till ulike projekter är positive satsninger, men det behövs en större stabilitet for att kunna bygga opp en solid forskningsmiljö og omfattande studiehelheter. Större satsning på kvänstudier på universitetet skulle också signalisera om statens seriøse avsikt att i enlighet med "Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter" ta ansvar for kvänkulturen i Norge.

Det finns många olika center på UiT, men inget center för kvänforskning. Kväner är en national minoritet och en territorial etnisk minoritet i Nord-Norge och UiT är ett universitet med landsdelsrelevanta ämnen som ett av sina satsningsområden. Det är behov för ett starkt kompetenscenter för kvänernas kultur, historia och språk, och Norges arktiske universitet skulle vara en naturlig plats för centret.

Mera kunskap, bättre synliggöring

Forskning och synliggöring av kvänernas mentalhistoria (eller mentaliteternas historia) är ett uppdrag som knappt har börjat. Mentaliteternas historia kan nästan uppfattas som synonym för immateriell kulturarv, när man fokuserar på folklig tradition.

Forskning av mentaliteternas historia kom steg för steg in som en del av historiaforskningen. Det handlar sig om att fokusera på det vardagliga, det folkliga och ofta också på det marginaliserade. En ren indelning i politisk, social, ekonomisk och kulturhistoria är inte längre så självklar som den länge var. Historieforskning har blivit mera tvärvetenskaplig och det är ofta forskningens tema som avgör metoden.

Kvänernas historia och traditioner i Norge kommer tydligaste fram i granskning av folkliga mentaliteters historia. Kväner har varken haft en egen kulturelit eller en institutionaliserad högkultur. Kultur och traditioner har blivit vidareförda privat via släkt och familj och lokala folkliga kanaler. Kväner har inget eget folkminnearkiv, det är knapp representation av det kvänska på norska muséer, det finns inga uppslagsverk och bara fåtaliga andra böcker som överhuvudtaget behandlar kvänernas kulturhistoria. Det finns dokumentation om kvänkulturen som resultat av fältarbete och andra insamlingar utförda av finska och norska forskare, men största delen ligger gömda i olika arkiver och databaser. Kvänerna själva och andra intresserade har relativt liten glädje av dessa gömda skatter.

I skönlitterära beskrivelser om kväner fokuserar författare påfallande ofta på mentalitet, alltså på kvänernas egen etos och moral. Kväner kan beskrivas som irriterande, som beundransvärda, som exotiska, som enkla och brutala eller som speciellt arbetssamma, men alltid annorlunda. När människor som tillhör en etnisk majoritet läser beskrivelser om sin egen grupp, har de mycket att relatera beskrivelsen till, de har en nationalkultur. Etniska minoriteter däremot måste nöja sig med betydligt färre representationer om sig själva, och ofta skrivna av utanförstående författare med dåliga kunskaper om minoritetskulturens innehåll. Etniska minoriteters identitet är ofta sårbar, och deras immateriella kulturarv kan

vara nästan osynlig i landet där de bor. Detta gäller i högsta grad norska kväner.

Konventionen om värn av immateriell kulturarv har som ledande princip att det är en naturlig del av en demokratisk samexistens att alla folkgrupper – också etniska minoriteter — får stöd i att bekanta sig med sin kulturella bakgrund. I detta arbete är kunskap avgörande. För att kunna utnyttja sitt egna kollektiva kulturkapital ska medlemmar av gruppen kunna söka sig till skriftliga och elektroniska källor samt platser och miljöer där de kan reflektera sin etniska identitet. Det kan vara böcker, muséer, kulturinstitutioner, ceremonier, möten, radio- och TV-program, tidningar, webbsidor eller begivenheter som koncert, teater och utställning. Det beror på användaren och det aktuella behovet vilken kanal är bäst för tillfället, bara det finns någonting att söka sig till.

Kvänernas kultur har fram till senaste åren varit förvånande osynlig i Norge. Det finns inte en enda omfattande faktabok om kvänkultur. Det finns böcker om specifika ämnen, artiklar i antologier, masteroppgaver, doktorsavhandlingar och webbsidor till kvänska kulturinstitutioner. Den som letar efter kunskap om kväner, hamnar i ett virrvarr av forskningstexter och kortare presentationer av diverse kvalitet. En omfattande, allmänfattlig faktabok om kväner hade varit ett utmärkt bidrag i arbetet i synliggöringen. Målgrupper skulle vara både kväner själva och alla andra som vill veta om kväner, t.ex. journalister, tjänstemän, politiker, studenter och skolelever.

Det finns kompetens om kväner hos många kultur- och forskningsinstitutioner och hos enskilda resurspersoner både innanför och utanför dessa institutioner, men den existerande kunskapen har aldrig blivit samlad i böcker som kunde användas som uppslagsverk och källa till kvalitetssäkrade baskunskaper, och som kan lånas på bibliotek och köpas på bokhandel.

Förutsättningar för att laga en sådan bok är ett bra bokförlag, en kompetent redaktör, som har färdigheter i bokredigering och en översikt över kvänkultur och som kan skaffa sig nödvändiga kontakter med kvänkulturens resurspersoner. I produceringen av en faktabok om kväner skulle det vara viktigaste att förmedla den existerande kunskapen. Det är stort behov för en allmänfattlig bok med kvalitetssäkrad faktainnehåll, läsarvänlig struktur, stilig utseende och bra saksregister. Motsvarande böcker har kommit ut om många nordiska etniska minoriteter, till exempel finska böcker om romer, karelere, samer och ingermanlänningar.